

FARKAS CSAMANGÓ Erika *
A szálló por környezetjogi szabályozása

Az egyik legveszélyesebb légszennyező a szálló por koncentrációja. Magyarország a por szempontjából az egyik legszennyezettebb uniós tagállam közé tartozik, rendszeresek a határérték túllépések, amelyért főként az előregedett járműpark (mindenekelőtt a dízelüzemű buszok), a gépjárművek kipufogógáza (az autók, a fékek, a gumik stb. kopása), a lakossági fűtés, illetve a lefedetlen vörösiszap-tározók a felelősek. Jelentős szennyező forrásnak számítanak a közútjaink is: az utak és padkák portalanításának elmaradása miatt.¹ A lakosság határérték feletti szállópor-terhelése miatt az Európai Bizottság 2008-ban kötelezettségszegési eljárást indított² Magyarországgal szemben, amely jelenleg is folyik.

1. Fogalom

A tudományos definíció alapján a levegőben lévő finomszemcsés, 10 mikron³ (μm) alatti részecskeátmérőjű szilárd vagy folyékony halmazállapotú szennyező részecskéket (a továbbiakban: PM10) nevezik szálló pornak.⁴ A szálló por megnevezést az ülepedő portól való megkülönböztetésre használjuk (a 10 mikronnál nagyobb részecskék néhány óra leforgása alatt leülepednek a levegőben).⁵

A 2008/50/EK irányelv⁶ 1. cikk 18. pontja szerint a PM10 a szálló por azon része, mely 50%-os hatásfokkal átmegy a PM10 mintavételének és mérésének referencia-módszerére az EN 12341 szabványban meghatározott 10 μm aerodinamikai átmérőjű méretszelektív szűrőn.⁷ A definíciót értelmezve megállapítható, hogy a szálló port kémiai összetételtől függetlenül, fizikai alapon, vagyis a részecskék átmérője szerint csoportosítják. A részecskeméretet tekintjük a szabályozás szempontjából is a PM fő indikátorának. A 100 mikronnál kisebb szemcsék már belelegezhetőek, de ezek nagy

* PhD egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjogi és Környezetvédelmi Jogi Tanszék, e-mail: fcserika@juris.u-szeged.hu

¹ http://nol.hu/lap/tudomany/20130207-a_szallo_por_a_halalunk (2014. 01.14.)

² A Bizottság nemrégén felszólította Bulgáriát is, hogy tartsa be a kén-dioxid, a nitrogén-oxid és a por ipari kibocsátására vonatkozóan meghatározott határértékeket. A 2012-re vonatkozó előrejelzések szerint Bulgária ismét túl fogja lépni a megengedett szintet. A Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy intézkedések hiánya miatt a jogsértés várhatóan folytatódni fog – az uniós kötelezettségszegési eljárás második szakaszának megfelelően indokolással ellátott véleményt küld, két hónapot biztosítva Bulgáriának a válaszadásra. Amennyiben nem kap kielégítő választ, a Bizottság az ügyet az Európai Unió Bírósága elé terjesztheti. Lásd: http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20130124_januari_ketelezesgezesi_eljarasok_hu.htm (2014. 01.24.).

³ mikrométer = μm .

⁴ Angolul finomszemcsés anyagoknak (particulate matter, PM) nevezik őket.

⁵ http://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1ll%C3%B3_por (2014. 01. 02.).

⁶ 2008/50/EK irányelv a környezeti levegő minőségéről és a Tisztább levegőt Európának elnevezésű programról HL L 152./1. o.

⁷ Lásd még 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet a levegő védelméről 2. § 33. pont.

része nem jut mélyebbre a légutakban. A 10 mikronnál kisebbek már túljutnak a garaton, a 4 mikron alattiak bejutnak a tüdőbe, a 2,5 mikronnál kisebbek pedig már egyáltalán nem, vagy nehezen ürülnek ki a tüdőből. Egészségügyi szempontból a 10 illetve a 2,5 mikronos határnak van jelentősége. Előbbire a PM10, az utóbbira a PM2,5⁸ jelölést használja a szabályozás is.

2. Fő források, hatása

A parlamenti zöldbizottság számára készült legutóbbi PM10-jelentés⁹ szerint a fő légszennyező anyagok közül Magyarországon három anyag – a talajközeli ózon, a nitrogén-oxidok és a PM10 – okoz tartós problémát. PM10 részecskék a természetben is keletkeznek, például vulkánkitöréseknél, vagy erdőtüzeknél. Az emberi tevékenységek közül a szennyezettség fő forrásának tekinthető a kétütemű motorok és a dízelmotorok üzemanyagának égéséből származó koromszemcsék. A közlekedésen túl a szállópor szennyezettsége lakossági fűtésből is származhat. A gázár emelkedésével egyre többen térnek át fa-, szén- és olajtüzelésre, amely szintén hozzájárul a PM10 kibocsátásának emelkedéséhez.

Ennek megfelelően a közlekedést szabályozó, a településeken belüli korlátozó intézkedések, illetve a lakossági fűtést szabályozó intézkedések jelenthetnek hosszú távú megoldást a koncentráció csökkenésében. A mezőgazdasági tevékenységek is jelentős porkibocsátással járnak. Léteznek olyan technológiák, amelyek hatékonyan járulnak hozzá a mezőgazdasági területekről származó PM10 kibocsátás csökkentéséhez, mint például bizonyos szélerősség esetén előírt szántási, tarlókántási, egyéb talajművelési tevékenység tilalma, védő fasorok vagy erdősávok telepítése, stb.¹⁰

Az avar és kerti hulladék égetése is jelentős mértékben hozzájárul a PM10 szennyezettséghez, ezért Magyarországon általános tiltása indokolt, azonban a helyi önkormányzatok hatásköre annak meghatározása, hogy milyen időintervallumban és milyen rendszerességgel lehet égetni.

A szállópor súlyosan károsítja az emberi egészséget. A levegő szennyezettségének egészségügyi értékelését egy index alapján végzik. Az Országos Környezetegészségügyi Intézet (OKI) táblázata a légszennyező anyagok legfontosabb egészségkárosító hatásai alapján négy szintet különít el: kék (elfogadható), zöld (kifogásolt), narancssárga (egészségtelen), piros (veszélyes). Az önkormányzatok az

⁸ A PM 2,5 – az angol particulate matter, azaz finomszemcsés anyag elnevezés után – a szálló por legveszélyesebb, a tüdő legapróbb hólyagjaiba is eljutó, és onnan gyakorlatilag soha ki nem ürülő, azaz egész életen át halmozódó, 2,5 mikron alatti átmérőjű összetevőit jelöli. A 2008/50/EK irányelv 1. cikk 19. pontja szerint a PM2,5: a szálló por azon része, mely 50%-os határfokkal átmegy PM2,5 mintavételének és mérésének referencia-módszerére az EN 14907-es szabványban meghatározott 2,5 µm aerodinamikai átmérőjű méreetszelektív szűrőn. Lásd még 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet a levegő védelméről 2. § 34. pont.

⁹ 2012. évi beszámoló jelentés az 1330/2011. (X.12.) Korm. határozattal elfogadott Kisméretű Szálló Por (PM10) Csökkentés Ágazatközi Intézkedési Programjáról az Országgyűlés Fenntartható Fejlődés Bizottsága számára. In: <http://pm10.kormany.hu/download/1/cb/60000/2012%20%C3%A9vi%20besz%C3%A1mol%C3%B3%20jelent%C3%A9s.pdf> (2013.01.02.).

¹⁰ 1330/2011. (X.12.) Korm. rendelet a kisméretű szálló por (PM10) csökkentés ágazatközi intézkedési programjáról 1. sz. melléklet II. C. pont.

utóbbi két kategória alapján rendelhetik el a szmogriadó tájékoztatási, illetve riasztási fokozatát.¹¹ A WHO¹² adatai is alátámasztják, hogy az európai lakosság több mint kb. 80 százaléka kitett az egészségügyi határérték feletti PM szennyezésnek. Az EU Elsőfokú Bírósága egyik ügyében meghozta azon ítéletét, hogy amennyiben a levegőben a szálló por (finom por) mennyisége meghaladja a határértéket, úgy az ennek közvetlenül kitett személyek igényelhetik a hatáskörrel rendelkező hatóság eljárását egy akció terv kidolgozására vonatkozóan.¹³ Magyarországon is indult bírósági eljárás budapesti légszennyezés miatt, amikor is pert indított egy lakos a Fővárosi Önkormányzat ellen légszennyezés okozta allergiás egészségügyi panaszai miatt.

A PM_{2,5} a levegőben lebegve a legveszélyesebb az emberi egészségre nézve. A városi klímát számos emberi és természetes adottság befolyásolja. A levegő szennyezettsége függ a város domborzati helyzetétől, a lakosság mennyiségétől, ipari fejlettségétől, a lakosság által kibocsátott hőmennyiségtől, illetve népsűrűségtől és a zöld felületek mennyiségétől.¹⁴

3. Mérés, ellenőrzés

A PM₁₀ mérését 1987 óta végzik. A 2008 előtti jogi szabályozásban a PM₁₀-et a kén-dioxiddal közösen mérték, és határértéket is a kettőre együttesen határoztak meg. Ekkor még a széntüzelés (nagy korom- és SO₂-kibocsátással járt) volt a fő légszennyező forrás. Azóta a széntüzelés háttérbe szorult, a fűtési rendszerek korszerűsítése megtörtént, ezért a korábbi szabályozási rendszerben az előírt közös határértéket ritkán lépte túl a kén-dioxid értéke, és mivel a szállóporra nem létezett önálló küszöbérték így nem is lehetett emiatt szmogriadót sem elrendelni.

A tagállamoknak kell ellenőrizniük a levegő minőségét. Mérési rendszereket kell meghatározniuk a levegő mérésére. Az irányelv szerint a tagállamoknak a városokban és a 250 ezer főt meghaladó településeken mintavételi pontokat, vidéken pedig 100 ezer m²-ként mérőállomásokat kell felállítaniuk. A PM_{2,5} mérése 1997 óta történik, mérésénél 250 ezer lakosig 2 mérési pont, 1500-1999 ezer lakos esetén 7 mérési pont felállítása az előírás, valamint minden 100000 km²-en egy mintavételi pontot kell kijelölni.¹⁵ A levegőterheltségi szintet vizsgáló mérőpontok elhelyezésének követelményeit a 6/2011.(I.14.) VM rendelet¹⁶ határozza meg. Az állomás emisszióforráshoz képest történő elhelyezkedési módja alapján megkülönböztetünk regionális, városi, ipari háttér és közlekedési állomást. A városi háttérállomás ipari és közlekedési emissziótól nem közvetlenül befolyásolt városi területen helyezkedik el, míg

¹¹ <http://www.webradio.hu/index.php?option=content&task=view&id=294646> (2014.01.20.).

¹² WHO: World Health Organization: Egészségügyi Világszervezet.

¹³ Az Elsőfokú Bíróság a C-237/07. sz. Dieter Janecek kontra Freistaat Bayern ügyben 2008. július 25-én hozott ítélete (EBHT 2008., I-06221. o.).

¹⁴ Bános Katalin: *A szálló por terheltség környezeti hatásai és csökkentésének gazdasági alternatívái*. PhD értekezés, Gödöllő, Szent István Egyetem Gödöllő Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, 2012, 8. In: https://szie.hu/file/ti/archivum/Banos_Kata_tezis.pdf (2014.02.14.).

¹⁵ 2008/50/EK irányelv 6. cikk (5) pont.

¹⁶ 6/2011. (I.14.) VM rendelet a levegőterheltségi szint és a helyhez kötött légszennyező források kibocsátásának vizsgálatával, ellenőrzésével, értékelésével kapcsolatos szabályokról.

az ipari háttér bizonyos ipari létesítmény, a közlekedési pedig nagyobb forgalmú út közelében található.¹⁷

4. Szmoghelyzet

A szálló porra bevezetett határértékek következtében a korábbiaknál gyakrabban válik indokolttá szmogriadó elrendelése a lakosság védelmében.

A rendkívüli légszennyezettség egyik típusa a füstköd (szmog). A földrajzi és időjárási körülményektől, valamint a levegőben található szennyezőanyagoktól függően kétféle füstködöt különböztetünk meg. A London- típusú szmogot elsősorban fosszilis tüzelőanyagok (főleg szén) nagymértékű felhasználása váltja ki. Londonban 1952 decemberében öt napon át füstköd borította a várost. Ez az eddig ismert legnagyobb városi levegőszennyezési katasztrófa. A körülmények leginkább télen adottak ezen típusú füstköd kialakulásához. A másik típusú szmog a Los Angeles típusú. Jellemző előfordulási terület a nagy forgalmú, száraz, napfényes nyarú térség. Ilyen típusú szmogot először 1985-ben észleltek Magyarországon.¹⁸

Környezetveszélyeztetést okozó légszennyezettség kialakulása esetén rendkívüli intézkedést kell tenni. Rendkívüli intézkedést igénylő légszennyezettség alakulhat ki, ha kedvezőtlen meteorológiai viszonyok között, több forrásból származó szennyezőanyag-kibocsátás következtében a légszennyezettség tartósan és nagy területen elérheti vagy meghaladhatja egy vagy több légszennyező anyag tájékoztatási, illetőleg riasztási küszöbértékét (szmoghelyzet).¹⁹

5. Jogi szabályozás a szálló porra

Korábban a PM10 méretű részecskék koncentrációját szabályozó irányelv²⁰ nem tartalmazott a szálló porra önálló határértéket. Egyetlen EU tagállamban sem létezett nemzeti jogszabályban meghatározott küszöbérték, egyes nagyvárosok helyi szabályozásukban vezettek be erre vonatkozó előírásokat.

A hatályos levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelv²¹ a szálló poron (PM10 és PM2,5) kívül a kén-dioxidra, nitrogén-dioxidra, benzolra, szén-monoxidra, ólomra, a troposzféra ózontartalmára ír elő rendelkezéseket. Az irányelv határértékeket és céldátumokat határoz meg a szálló por koncentrációjának csökkentésére. Az irányelv hatályba lépésével a PM10 önálló határértéket kapott Magyarországon is, az EU-s tagállamok közül elsőként, svájci mintára.

¹⁷ Lásd: Uramné Lantai Katalin: Levegőminőség vizsgálata, szmoghelyzetek elemzése az Észak-magyarország régióban, *Anyagmérnöki Tudományok*, 2013, 38/1, 309-318., In: http://www.matarka.hu/koz/ISSN_2063-6784/38k_1_2013/ISSN_2063-6784_38k_1_2013_309-318.pdf (2014.02.14.).

¹⁸ http://nol.hu/lap/tudomany/20130207-a_szallo_por_a_halalunk (2014.01.10.)

¹⁹ Lásd Csák Csilla: *Környezetjog, Előadásvázlatok az általános és különös részj környezetjogi gondolkodás köréből*, I. kötet, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2008, 122-123. Lásd még Miklós László (szerk.): *A környezetjog alapjai*, Szeged, JatePress, 2011, 83., 91.

²⁰ 1999/30/EK irányelv a környezeti levegőben lévő kén-dioxidra, nitrogén-dioxidra és nitrogén-oxidokra, valamint porra és ólomra vonatkozó határértékekről, (HL L 163, 29.6.1999, o. 41)

²¹ 2008/50/EK parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 152., hatályba lépés: 2008.6.11.

Az új irányelv már a PM_{2,5}-re is kiterjeszti a szabályozást, erre azonban nem rögzített továbbra sem határértékeket, mivel a tagállamok túlságosan bonyolultnak ítélték meg, hogy betartsák azokat. Első lépésben célérték²² meghatározása történt. 2010-től a teljesítendő célérték 25 mikrogramm/m³ egy naptári évre, 2015-től azonban a 25 mikrogramm/m³ már kötelező határérték előírás lesz. Indikatív jellegű határérték a 20 mikrogramm/m³, amelyet 2020. január 1-jére kell teljesíteni.

A korábbi irányelv megkövetelte, hogy a tagállamok teljes területükön tartsák be a levegőminőségi követelményeket, ezzel szemben az új irányelv a tagállamok által meghatározott övezetekben és agglomerációkban írja elő a határértékek betartását egy meghatározott határidőtől kezdve.²³ Így a tagállamok jelölik ki azokat a helyeket, ahol mérni kötelesek a szennyezőanyag- koncentrációt.

A szálló por szervezetre gyakorolt hatása nagy mértékben függ az expozíciós időtől, ezért különbséget tesz az uniós szabályozás napi és éves határérték között. A 2008/50/EK irányelv szerint²⁴ egy naptári évben meghatározott számú napnál többször nem léphető túl az egészségügyi határérték, a PM₁₀-es méretű részecskék vonatkozásában a napi maximumot évente legfeljebb 35 alkalommal lehet túllépni.²⁵

Magyarország ezt a küszöböt évről évre túllépi, a leggyakrabban Budapesten és térségében, a Sajó völgyében,²⁶ Nyíregyházán és Szegeden, főként a téli hónapokban. Az irányelv XI. melléklete tartalmazza a különböző légszennyező anyagokra, köztük a PM₁₀-re vonatkozó (éves és napi) egészségügyi határértékeket. 2005 óta a PM₁₀-re vonatkozó egy napi egészségügyi határérték (24 órás átlag): 50 mikrogramm/m³, az éves 40 mikrogramm/m³. A tűréshatár a napi határértéknél 50%, míg az éves határértéknél 20%.

A szálló por szennyezettség Európában és Magyarországon is jelentős környezetvédelmi probléma. 2003-ban Magyarországon a szennyezettség jelentősen meghaladta az európai átlagot (EU-ban 31,2µg/m³, Magyarországon 40,1 µg/m³). A Magyarországon az utóbbi évekre jelentősen javult a helyzet és az EU átlagára csökkent a légszennyezettségi szint (EU 26,8 µg/m³, míg Magyarország 27,1 µg/m³).²⁷

Összehasonlításképpen az USA szabályozásával, az Amerikai Egyesült Államok Környezetvédelmi Hivatala (EPA) által engedélyezett napi egészségügyi határérték: 150 mikrogramm/m³. Pekingben 2013 januárjában a PM_{2,5} mennyisége meghaladta a 900 mikrogramm/m³-t. A veszélyesség határértékét 300 mikrogramm/m³-ban állapították

²² Célérték: az emberi egészségre és/vagy a környezet egészére gyakorolt káros hatások elkerülése, megelőzése vagy csökkentése céljából meghatározott szint, amelyet – lehetőség szerint – egy adott időtartam alatt kell elérni.

²³ 2008/50/EK irányelv, 2. cikk 5. pont. Lásd még a Bizottság COM (2005) 446 sz. dokumentumát. Közlemény: A levegőszennyezésről szóló tematikus stratégia. 2005. szeptember 21.

²⁴ 2008/50/EK irányelv a környezeti levegő minőségéről és a Tisztább levegőt Európának elnevezésű programról HL L 152./1. o. XI. Melléklet. A határértékek 2010 elejétől alkalmazandók.

²⁵ 4/2011. (I.14.) VM rendelet, lásd még 1330/2011. (X.12.) Korm. határozat I. melléklet I.2. pont.

²⁶ Az Európai Bizottság a PM₁₀ határértékek túllépése miatt 2008-ban indított jogsértési eljárást Magyarországgal szemben, többek között a Sajó völgye zóna PM₁₀-re vonatkozó határérték túllépése miatt.

²⁷ Bános, 2012, 16.

meg, és a műszerek rendszerint 500 mikrogramm/m³-ig mérnek. Peking azonban még így sem szerepel Kína tíz legszennyezettebb levegőjű városa között. A légszennyezés folyamatos probléma Kínában is.

Az Európai Bizottság 2008-ban figyelmeztetett nyolc tagállamot²⁸ – köztük Magyarországot is – amiatt, mert nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy a kitűzött határidőre határérték alá csökkentsék a szállópor koncentrációját a levegőben. Az irányelvben foglaltaknak megfelelően²⁹ azonban a tagállamoknak lehetőségük volt arra, hogy elhalasszák a határértékek alkalmazását meghatározott övezetekben vagy agglomerációkban. Ennek feltétele volt a szennyezőanyagokra levegőminőségi terv készítése a későbbi határértéknek megfelelés céljából. Így a tagállamoknak be kellett bizonyítaniuk, hogy megtették a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a meghosszabbított határidőre meg tudjanak felelni az uniós jogszabályban foglaltaknak, és a gyakorlatba is átültetik azt a levegőminőségi akciótervet, amely az összes levegőminőségi zóna esetében a szállópor koncentrációjának csökkenését eredményezi. 2011 júniusáig kaphattak ideiglenes mentességet, eddig az időpontig kellett biztosítaniuk a határértékek betartását.³⁰ Magyarország 2008-ban kérelmezte e mentességet, kérelmében – a kibocsátások mellett – elsősorban az ország speciális elhelyezkedésére, és az ebből fakadó speciális meteorológiai helyzetre hivatkozott, vagyis, hogy földrajzi elhelyezkedése, a Kárpát-medencében elfoglalt medence jellege elősegíti a kedvezőtlen meteorológiai viszonyok kialakulását.³¹ Hollandia, Ausztria és Németország mellett Magyarország is megkapta a mentességet³² 2011-ig a szálló porra vonatkozó uniós levegőminőségi előírások végrehajtása alól.³³ Magyarország jelenleg is folyamatosan küzd a szálló por határérték alá csökkentésével. A Bizottság az ügyet az Európai Bíróság elé terjesztheti, amely eljárás pénzbírság kiszabásával végződik.

6. Jogi szabályozás a szmoghelyzetre

A levegő védelméről szóló 306/2010.(XII.23.) Kormányrendelet szerint azokon a településeken, ahol a szmoghelyzet kialakulásával kell számolni, és a légszennyezettség folyamatos mérésének feltételei adottak rövid távú cselekvési tervet, füstköd-riadó tervet kell kidolgozni és végrehajtani.³⁴ E tervek határozzák meg, hogy

²⁸ Magyarországot, Ausztriát, Belgiumot, Dániát, Görögországot, Franciaországot, Szlovákiát és Romániát.

²⁹ 2008/50/EK irányelv 22. cikkében található a PM10 határértékek alkalmazásának kötelezettsége alóli mentességi kérelem lehetősége.

³⁰ Ludwig Krämer: *Az Európai Unió környezeti joga*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2012, 288-289.

³¹ Tar Károly – Kircsi Andrea – Vágvölgyi Sándor: *Temporal changes of wind energy in Hungary in connection with the climate change*, University of Debrecen, Meteorological Department.

³² Brüsszel, 26.6.2008 COM(2008) 403., a Bizottság közleménye a környezeti levegő minőségéről és a Tisztább levegőt Európának elnevezésű programról szóló 2008/50/EK irányelv 22. cikkének megfelelően a megfelelési határidők meghosszabbításáról és a bizonyos határértékek alkalmazásának kötelezettsége alóli mentességről szóló értesítésekről.

³³ Belgium, Dánia, Görögország, Spanyolország, Franciaország és Szlovákia is mentességet kért a Bizottságtól a jogszabály alkalmazása alól, de esetükben a Bizottság kifogást emelt kérelmükkel szemben. In: <http://www.euvonal.hu/index.php?op=hirek&id=6001> (2014.01.20.).

³⁴ Bándi Gyula: *Környezetjog*, Budapest, Osiris, 2002, 410.

milyen mértékű légszennyezettség esetén szükséges intézkedéseket tenni. Az intézkedéseknek két fokozata van, a tájékoztatás és a tényleges korlátozásokkal járó riasztás. A szmoghelyzet kialakulása esetén a lakosságot tájékoztatni kell. A tájékoztatási fokozatot akkor rendelik el, amikor az egészségügyi határértéket már meghaladó szálló por rövid idejű hatása veszélyt jelent a lakosság különösen érzékeny csoportjaira, így a gyerekekre, idősekre, krónikus betegekre.

Az önkormányzatok kötelesek tájékoztatni a lakosságot akkor, ha a szálló por értéke két egymást követő napon meghaladja a $75 \mu\text{g}/\text{m}^3$ -t, riasztási kötelezettség pedig akkor áll fenn, ha a szálló por értéke két egymást követő napon meghaladja a $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$ -t és a meteorológiai előrejelzések szerint a harmadik napon sem várható javulás. A tájékoztatási és riasztási küszöbértékek túllépéséről, valamint azok túllépésének megszűnéséről az érintett lakosságot a rádió, televízió, nyomtatott sajtó, internet útján kell tájékoztatni, vagy a helyben szokásos módon.³⁵

A légszennyezettség csökkentése és megszüntetése kiemelten fontos közérdek.³⁶ A riadó elrendelése esetén a kibocsátás-korlátozások mellett készütségekbe helyezik az egészségügyi intézményeket, a rendőrség közrendvédelmi és közlekedésbiztonsági részlegeit, s biztosítani kell a lakosság ellátását is, az alapvető szolgáltatásokkal, illetve folyamatos tájékoztatással.³⁷ A füstköd-riadó tervben foglalt korlátozásokat a szmoghelyzet jellegének, súlyosságának, a meteorológiai előrejelzésnek a figyelembevételével kell elrendelni.³⁸ A polgármester, fővárosban a főpolgármester a füstköd-riadó terv végrehajtásával kapcsolatos levegőtisztaság-védelmi hatósági ügyben első fokon jár el.³⁹

7. Rendkívüli intézkedések, szankció

A szmogriadó idején számos, a magyar környezetjog és szabálysértési jog által kínált szankció áll rendelkezésre.⁴⁰ A füstköd-riadó riasztási fokozatában⁴¹ PM10 szennyezettség esetén az alábbi intézkedések rendelkezhetők el:

- (a) A szálló port kibocsátó, helyhez kötött légszennyező források üzemeltetőinek tevékenységük mérséklésére történő felszólítása, vagy tevékenységük korlátozására vagy felfüggesztésére való kötelezés;
- (b) A porkibocsátással járó tevékenységek (építkezési munkálatok stb.) felfüggesztése;
- (c) A lakosság és a közintézmények felszólítása a szilárd és olajtüzelésű fűtőberendezés használatának mérséklésére;
- (d) Közlekedést érintő intézkedések bevezetése, például átmenő forgalom korlátozása, kitiltása, az elkerülő útvonal(ak) kijelölése; a gépjárműforgalom korlátozása; a gépjárműhasználat további korlátozása például a rendszám páros-páratlan besorolása

³⁵ Miklós László (szerk.): *A környezetjog alapjai*, Szeged, JatePress, 2011, 91.

³⁶ A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának beszámolója 2008-2009., in: http://beszamolo.jno.hu/pdf/JNO_beszamolo_2008-2009.pdf (2014.02.14.).

³⁷ Fodor László: *Környezetvédelmi jog és igazgatás*, Debrecen, 2007, 133-134.

³⁸ 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet 20. §.

³⁹ 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet 36. §. (3) bek.

⁴⁰ A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának beszámolója 2008-2009., in: http://beszamolo.jno.hu/pdf/JNO_beszamolo_2008-2009.pdf (2014.02.14.).

⁴¹ 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet 3. melléklet B.

szerint, a 22 órától 6 óráig tartó időszak kivételével; a tömegközlekedés használatának előnyben részesítésére történő felszólítás;

- (e) Megfelelő helyzetben a közterületek vízzel történő tisztításának elrendelése;
- (f) Az avar és kerti hulladék nyílt téri égetési tilalmának elrendelése.

Az intézkedéseken túl a levegővédelmi követelmények megsértőjével szemben a környezetvédelmi hatóság levegőtisztaság-védelmi bírságot szab ki.⁴² A 306/2010. (XII.23.) Kormányrendelet 9. sz. melléklete meghatározza a bírság mértékét, aki például a füstköd-riadó tervben előírt kötelezettséget nem, vagy nem megfelelően teljesíti, gazdasági tevékenységet folytató nem természetes személy esetében 500 000 Ft bírság, természetes személy esetében 100 000 Ft bírság kiszabására számíthat.

‘Szmogriadó szabályainak mozgó légszennyező forrásokkal való megsértése’ miatt szabálysértési felelősségre vonható aki szmogriadó elrendelése esetén vagy annak megelőzése érdekében bevezetett, a mozgó légszennyező forrás használatára vonatkozó forgalmkorlátozásokat vagy intézkedéseket megsérti.⁴³

8. Következtetések

A szálló por (PM10) szennyezettség Magyarországon az egyik legnagyobb környezetvédelmi probléma, azonban az EU csatlakozás óta jelentős javulás következett be a szálló por tekintetében. A PM10 kibocsátások több mint felét a lakosság adja, míg negyedét a közlekedés. Helyi szinten a települések levegőszennyezését városokban a közlekedés, míg vidéki területen a lakossági tüzelés határozza meg. Az arány az időjárás függvényében is változik, nyáron a közlekedés a meghatározó, télen a fűtés okozta porkibocsátás.

A magyarországihoz hasonló, szigorú szabályozás csak Svájcban van, amelynek – ellentétben Magyarországgal – kedvezőbbek az éghajlati viszonyai. Magyarország eleget tett jogalkotási kötelezettségeinek, folyamatosan méri, értékeli a levegő minőségét megfelelő számú monitorállomás segítségével, elkészítette és végrehajtja levegőtisztaság-védelmi intézkedési programjait. Ezen intézkedések célozzák a már környezetbe került PM szennyezés felszámolását is.

A jogszabályok részletesen tartalmazzák az egyes szmoghelyzet fokozatokban a tájékoztatás rendjét és az elrendelhető intézkedéseket. A tájékoztatási és riasztási küszöbérték túllépések mindig fűtési időszakban következnek be. Nyári időszakban a szállópor koncentrációk sohasem haladják meg az egészségügyi határértéket annak ellenére, hogy a városokon áthaladó forgalom szinte ugyanolyannak vagy nagyobbak tekinthető.⁴⁴

A Nemzeti Környezetvédelmi Program⁴⁵ (NKP) része a városi környezetminőség akcióprogram, melyből kiemelhető a városi zöldterületek védelme,

⁴² 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet 34. §.

⁴³ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 230. §.

⁴⁴ Uramné 2013, 317.

⁴⁵ 96/2009. (XII.9.) OGY határozat a 2009-2014 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról.

növelése, állapotuk javítása, fásítás, a városi úthálózat korszerűsítése, utak portalanítása; kerékpárút hálózat bővítése, elektromos tömegközlekedés fejlesztése.

Az NKP-ban a konkrét célok között szerepel 2010 és 2020 között a 2,5 mikrométernél kisebb átmérőjű szálló por részecskék 20%-os csökkentése. A célok eléréséhez szükséges intézkedések köréből – a lakossági hulladéktüzelés vonatkozásában – az önkormányzatok és a lakosság szerepvállalását fogalmazza meg. Az önkormányzatok feladatai között szerepel a jogszabályban előírt levegőtisztaság-védelmi feladatok teljesítése; a szennyezés nélküli, vagy a legkisebb levegőszennyezést okozó megoldások előnyben részesítése a közlekedésfejlesztést, iparfejlesztést érintő önkormányzati döntések során; az avar és a kerti hulladék égetésére vonatkozó helyi szabályozás megalkotása; szmogriadó tervek készítése, rendszeres felülvizsgálata és az új előírásoknak megfelelő módosítása; a lakosságot veszélyeztető levegőminőségi helyzet (szmogriadó) esetén a szükséges intézkedések megtétele (pl. gépjárműforgalom korlátozása); a lakosság folyamatos tájékoztatása. Az NKP a lakosság által megvalósítandó feladatokat is tartalmaz, mint például a háztartási tüzelőberendezések (pl. kályhák, kazánok, konvektorok) és a kémények rendszeres karbantartása; tisztább tüzelőanyagok használata; fűtőkorszerűsítés.⁴⁶

A szmoghelyzet elkerülése érdekében lehetőségként merül fel a közlekedésben a környezetet kevésbé károsító alternatív hajtóanyagok és hajtásrendszerek részarányának növelése, különösen az elektromos járművek elterjedésének elősegítése. A kibocsátások csökkentésén kívül szükség van forgalomszabályozási intézkedésekre is, amelyekkel a kibocsátás helye módosítható. A városokat elkerülő utak megépülésével csökken a közlekedésből eredő légszennyezettség a lakott területeken. Az infrastruktúra fejlesztése mellett a kerékpáros közlekedést, a kerékpársportot, rekreációt is támogatni szükséges.

A távfűtés versenyképességének javítására is szükség van a Megújuló Energia Cselekvési Tervben és a Nemzeti Energiastratégiában meghatározott célok elérése miatt is. A szálló por kibocsátás csökkentését szolgálják különböző, az energiahatékonyságot szolgáló pályázatok is. A földgáz emelkedő ára miatt a lakosság jelentős része áttért fatüzelésre. A háztartási tüzelés szerkezetváltása nem kedvez a károsanyag kibocsátás csökkentésének, a fa-, illetve szénttüzelés növeli a kibocsátott por mennyiségét is. A távfűtés versenyképességét támogatással és fűtőkorszerűsítési programokkal lehet elősegíteni.

Zöldberuházásokkal kell támogatni a régi kazánok cseréjét, a tüzelőberendezések fejlesztését. A jelenleg elérhető technológiák felújításával jelentős kibocsátás csökkenés is lehetővé válik.

Az ipari kibocsátók tevékenységének rendszeres ellenőrzése szükséges, továbbá kötelezése az elavult berendezések korszerűsítésére, az elérhető legjobb technológia (BAT) alkalmazására.

Az avar és kerti hulladékok égetésére vonatkozó tiltás miatt a házi komposztálás elterjedését kell elősegíteni támogatási rendszer kidolgozásával.

A kibocsátások forrásnál történő kezelését célzó uniós intézkedések elfogadása és végrehajtása járul hozzá a leghatékonyabban a levegőminőség javításához. Az uniós intézkedések önmagukban nem alkalmasak arra, hogy garantálják a határértékeknek való

⁴⁶ Beszámoló a jövő nemzedékek országgyűlési biztosának 2011. évi tevékenységéről, in: http://beszamolo2011.jno.hu/JNO_beszamolo_2011.pdf (2014.02.14.).

megfelelést, tagállami, regionális vagy helyi szinten további fellépésekre van szükség. Egyedül a tagállamok sem tudnak megbirkózni, erőfeszítései meghiúsulnának egy másik tagállam passzivitása miatt. Magyarország minden pontján törekedni kell arra, hogy az egészséges, tiszta környezethez való jog minél jobban érvényesüljön.